

Sisukord

Mida ütlevad Eesti riiklik õppekava ja ainekavad?	2
Mida ütlevad Eesti seadused?	7
Terminid – mis peitub sõnade taga?	9
Kust tuleb seksuaalne orientatsioon?	11
Seksuaalõiguste deklaratsioon	14
Mida peab teadma LGB noorte kohta?	16
LGB noorte tajutud probleemid	17
Mida LGB noored näevad lahendustena?	18
Millised lahendused on kasutusel mujal riikides?	19
Tunnustav uurimine – meetod juhtumite lahendamiseks	23
Juhtumid igapäevaelust	24
Meetodid	26
Kuhu Eestis abi saamiseks pöörduda?	32
Kasutatud kirjandus	33
Koolitajate kontaktid	34

Mida ütlevad Eesti riiklik õppekava ja ainekavad?

Õppekavad ja ainekavad sisaldavad kirja pandud alusväärtusi, mida tuleb jälgida kogu õppe- ja kasvatusprotsessis ning pädevusi, mida õpilased peavad omandama koolis käies. Samuti on tehtud ettekirjutused õpikeskkonnale. Need dokumendid toonitavad väärtushoiakute ning –hinnangute kujundamist ning õpilaste igakülgset toetamist, sh ka vaimset, emotsionaalset ja sotsiaalset aregut. Õppekavad ei sisalda otsest seksuaalvähemuste mainimist, kuid samas tuleb arvestada, et väärtushinnangute ning sallivuse arendamisel on mõeldud erinevaid sotsiaalseid gruppe, sh ka vähemusgruppe, mis koolis esinevad. Õppe- ja ainekavades toonitatakse salliva ning tolerantse õhkkonna olulisust ning õpetaja kui mudeli rolli selle kõige tagamisel.

Kavades võiks tähelepanu pöörata kahele aspektile. Ühelt poolt noored, kes kuuluvad seksuaalvähemustesse peavad saama teistega samaväärse hariduse (sh seksuaalhariduse) ning võimalused, kus toetatakse nende vaimset, füüsilist, sotsiaalset ning emotsionaalset arengut. Teiselt poolt tuleb jälgida, et enamustesse kuuluvad noored tajusid neid mitmekesisusi enda ümber ning sellest tulenevat eelist ning võimalust ka enda maailmavaate arendamiseks.

Edasi on välja toodud nii põhikooli kui ka gümnaasiumi riiklikust õppekavast ja sotsiaalainete ainekavast väljavõtted, mida igapäevases töös peaks analüüsima, kas sealhulgas on tagatud seksuaalvähemuste teema kajastatus ning seejuures arvestatud, et klassis ning koolis on LGB noori.

Põhikooli riiklik õppekava

§ 2. Põhihariduse alusväärtused

- (1) Põhihariduses toetatakse võrdsel määral õpilase **vaimset, füüsilist, kõlbelist, sotsiaalset ja emotsionaalset arengut**. Põhikool loob tingimused õpilaste erisuguste võimete tasakaalustatud arenguks ja eneseteostuseks ning teaduspõhise maailmapildi kujunemiseks.
- (2) Põhikool kujundab **väärtushoiakuid ja -hinnanguid, mis on isikliku õnneliku elu ja ühiskonna eduka koostoimimise aluseks**.
- (3) Riiklikus õppekavas oluliseks peetud väärtused tulenevad „**Eesti Vabariigi põhiseaduses**”, **ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonis**, lapse õiguste konventsioonis ning Euroopa Liidu alusdokumentides nimetatud eetilistest põhimõtetest. Alusväärtustena tähtsustatakse **üldinimlikke väärtusi** (ausus, hoolivus, aukartus elu vastu, õiglus, inimväärikus, lugupidamine enda ja teiste vastu) ja **ühiskondlikke väärtusi** (vabadus, demokraatia, austus emakeele ja kultuuri vastu, patriotism, kultuuriline mitmekesisus, sallivus, keskkonna jätkusuutlikkus, õiguspõhisus, solidaarsus, vastutustundlikkus ja sooline võrdõiguslikkus).

§ 4. Pädevused

(3) Üldpädevused on:

- 1) **väärtuspädevus** – suutlikkus hinnata inimsuhteid ning tegevusi üldkehtivate moraalinormide seisukohast; tajuda ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, loodusega, oma ja teiste maade ning rahvaste kultuuripärandiga ja nüüdisaegse kultuuri sündmustega, väärtustada loomingut ja kujundada ilumeelt;
- 2) **sotsiaalne pädevus** – suutlikkus ennast teostada, toimida teadliku ja vastutustundliku kodanikuna ning toetada ühiskonna demokraatlikku arengut; teada ning järgida ühiskonnas kehtivaid väärtusi ja norme ning erinevate keskkondade reegleid; teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides; **aktsepteerida inimeste erinevusi** ning arvestada neid suhtlemisel;
- 3) **enesemääratluspädevus** – suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, oma nõrku ja tugevaid külgi; järgida terveid eluviise; lahendada iseendaga, oma vaimse ja füüsilise terviselega seonduvaid ning inimsuhetes tekkivaid probleeme;

§ 5. Õppimise käsitlus

(3) Riiklikus õppekavas mõistetakse kasvatust kui õpilase suhete kujundamist teda ümbritseva maailmaga. Edukas väärtuskasvatuse eeldab kogu koolipere, õpilase ja perekonna vastastikust usaldust ning koostööd. Hoiakute kujundamise võtmeisik on õpetaja, kelle ülesanne on pakkuda isiklikku eeskuju, toetada õpilaste loomupärast soovi enda identiteedis selgusele jõuda ning pakkuda sobiva arengukeskkonna kaudu tuge erinevates rühmades ja kogukondades ning kogu ühiskonnas aktsepteeritavate käitumisharjumuste väljaarenemiseks.

§ 6. Õppekeskkond

(3) Sotsiaalse ja vaimse keskkonna kujundamisel:

3) koheldakse kõiki õpilasi eelarvamusteta, õiglaselt ja võrdõiguslikult, austades nende eneseväärikust ning isikupära;

5) märgatakse ja tunnustatakse kõigi õpilaste pingutusi ja õpiedu; hoidutakse õpilaste sildistamisest ja nende eneseusu vähendamisest;

6) välditakse õpilastevahelist vägivalda ja kiusamist;

11) korraldatakse koolielu inimõigusi ja demokraatiat austava ühiskonna mudelina, mida iseloomustavad kooliperes jagatud ja püsivad alusväärtused ning heade ideede ja positiivsete uuenduste toetamine;

§ 7. I kooliastmes taotletavad pädevused

Esimese kooliastme lõpus õpilane:

1) peab lugu oma perekonnast, klassist ja koolist; on viisakas, täidab lubadusi; teab, et kedagi ei tohi naeruvääristada, kiusata ega narrida; oskab kaaslast kuulata, teda tunnustada;

15) teab, kelle poole erinevate probleemidega pöörduda, ning on valmis seda tegema.

§ 9. II kooliastmes taotletavad pädevused

Teise kooliastme lõpus õpilane:

3) väärtustab oma rahvust ja kultuuri teiste rahvuste ning kultuuride seas, suhtub inimestesse eelarvamusteta, tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi ning mõistab kompromisside vajalikkust.

Gümnaasiumi riiklik õppekava

§ 2. Gümnaasiumihariduse alusväärtused

(1) Gümnaasiumihariduses toetatakse võrdsel määral õpilase vaimset, füüsilist, kõlbelist, sotsiaalset ja emotsionaalset arengut ning tema individuaalsetest eripäradest ja isiklikest huvidest tulenevate haridusvajaduste rahuldamist. Gümnaasium loob igale õpilasele võimalused tema võimete maksimaalseks arenguks õpilase eelistusi arvestades, loovaks eneseteostuseks, teaduspõhise maailmapildi kinnistumiseks ning emotsionaalse, sotsiaalse ja kõlbelise küpsuse saavutamiseks.

(3) Riiklikus õppekavas oluliseks peetud väärtused tulenevad „Eesti Vabariigi põhiseaduses”, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonis, lapse õiguste konventsioonis ning Euroopa Liidu alusdokumentides nimetatud eetilistest põhimõtetest. Alusväärtustena tähtsustatakse üldinimlikke väärtusi (ausus, hoolivus, aukartus elu vastu, õiglus, inimväärikus, lugupidamine enda ja teiste vastu) ja ühiskondlikke väärtusi (vabadus, demokraatia, austus emakeele ja kultuuri vastu, patriotism, kultuuriline mitmekesisus, sallivus, keskkonna jätkusuutlikkus, õiguspõhisus, solidaarsus, vastutustundlikkus ja sooline võrdõiguslikkus).

§ 4. Pädevused

(3) Üldpädevused on:

1) väärtuspädevus – suutlikkus hinnata inimsuhteid ning tegevusi üldkehtivate moraalnormide

seisukohast; tajuda ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, loodusega, oma ja teiste maade ning rahvaste kultuuripärandiga ja nüüdisaegse kultuuri sündmustega, väärtustada loomingut ja kujundada ilumeelt;

2) **sotsiaalne pädevus** – suutlikkus ennast teostada, toimida teadliku ja vastutustundliku kodanikuna ning toetada ühiskonna demokraatlikku arengut; teada ning järgida ühiskonnas kehtivaid väärtusi ja norme ning erinevate keskkondade reegleid; teha erinevates situatsioonides koostööd teiste inimestega; aktsepteerida inimeste erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel;

3) **enemääratluspädevus** – suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, oma nõrku ja tugevaid külgi; järgida terveid eluviise; leida lahendusi iseendaga, oma vaimse ja füüsilise tervise seonduvatele ning inimsuhetes tekkivatele probleemidele;

§ 5. Gümnaasiumis taotletavad pädevused

Gümnaasiumi lõpetades õpilane:

1) **käitub eetilisel, järgib üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid;**

2) vastutab oma valikute, otsustuste ja endale võetud kohustuste eest, **austab teiste inimeste ja iseenda vabadust**, on suveräänne isiksus;

§ 7. Õppekeskkond

(4) Sotsiaalse ja vaimse keskkonna kujundamisel:

2) **koheldakse kõiki õpilasi eelarvamusteta, õiglaselt ja võrdõiguslikult, austades nende eneseväärikust ning isikupära;**

4) märgatakse ja tunnustatakse **kõigi õpilaste** pingutusi ja õpiedu; **hoidutakse õpilaste sildistamisest ja nende eneseusu vähendamisest;**

5) **ennetatakse õpilastevahelist vägivalda ja kiusamist;**

9) luuakse õhkkond, mis rajaneb inimeste usalduslikel suhetel, sõbralikkusel, **tolerantsusel** ja heatahtlikkusel;

10) korraldatakse koolielu **inimõigusi ja demokraatiat austava ühiskonna mudelina, mida iseloomustavad kooliperes jagatud ja püsivad alusväärtused ning heade ideede ja positiivsete uuenduste toetamine;**

11) korraldatakse koolielu lähtudes **rahvusliku, rassilise ja soolise võrdõiguslikkuse põhimõtetest.**

§ 10. Läbivad teemad

(3) Kohustuslikud läbivad teemad on:

7) tervis ja ohutus – taotletakse **õpilase kujunemist vaimselt, emotsionaalselt, sotsiaalselt ja füüsiliselt terveks** ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline järgima tervislikku eluviisi, käituma turvaliselt ning osalema tervist edendava keskkonna kujundamises;

8) väärtused ja kõlblus – taotletakse **õpilase kujunemist kõlbliselt arenenud inimeseks, kes tunneb ühiskonnas üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid**, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

Ainevaldkond „Sotsiaalsed”

2. Inimeseõpetus

2.2. I kooliaste

2.2.1. Kooliastme õpitulemused

1) **väärtustab ennast ja teisi** ning teab, et inimesed, nende arvamused, hinnangud ja väärtused on erinevad;

- 2) oskab suhelda ja käituda teisi arvestades ja tehes koostööd, ning sõnastab oma tundeid ja teab, et nende väljendamiseks on erinevaid viise;
- 3) **väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet;**
- 4) teab põhilisi käitumisreegleid, arvestab neid ning kirjeldab, mis on õiglane ja ebaõiglane käitumine;
- 8) kirjeldab, mis on **lapse õigused ja kohustused**, mõistab vastutust oma tegude eest ning planeerib oma aega ja igapäevaseid tegevusi;
- 9) teab, mis on **perekond, kodu**, kodukoht ja kodumaa, ning väärtustab neid;

2.3. II kooliaste

2.3.1. Kooliastme õpitulemused

- 1) kirjeldab **enesehinnangu**, enesekontrolli ning eneseanalüüsi võimalusi ja olulisust igapäevasuhetes, **väärtustab inimeste erinevusi** ning oskab teisi arvestada, demonstreerides seda õpituatsioonis;
- 3) väärtustab **hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet** ning kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus: üksteise aitamist, jagamist, hoolitsemist ja koostööd;
- 4) kirjeldab, millised kehalised ja emotsionaalsed muutused toimuvad murdeas, **aktsepteerides nende individuaalsust;**

2.4. III kooliaste

2.4.1. Kooliastme õpitulemused

- 1) teab ja oskab kasutada põhilisi enesekasvatuse viise ning analüüsib ennast, seostades seda oma valikutega elus ja **väärtustades ennast;**
- 4) teab, millised **arengumuutused toimuvad murdeas**, ja mõistab murdeea eripära teiste eluperioodide seas;
- 5) **mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid ja oma vastutust selles ning väärtustab seksuaalõigusi;**
- 8) kirjeldab stressi ja kriisi olemust **inimsuhetes** ning teab, kuidas luua ja säilitada toetavaid ning lähedasi suhteid; **väärtustab sõprust ja armastust vastastikuse toetuse allikana;**
- 9) kirjeldab **rühma mõju inimese käitumisele** ja demonstreerib õpituatsioonis oskust keelduda tegevusest, mis kahjustab teda ennast ja teisi;
- 10) teab **kooselu reegleid ja norme toetavates inimsuhetes**, mõistab nende vajalikkust rühmas ning **väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet.**

4. Ühiskonnaõpetus

4.1. Üldalused

4.1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli ühiskonnaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 2) oskab tulla toime tänapäeva ühiskonnas, lähtudes **üldinimlikest väärtustest;**
- 4) **väärtustab inimõigusi ja demokraatia põhimõtteid**, nagu seaduslikkus, vabaduse ja vastutuse seos; arvestab teisi, **väärtustab mitmekesisust**, panustab ühiskonna jätkusuutlikku arengusse ja sidususse ning seisab vastu keskkete normide rikkumisele; on seaduskuulekas;

4.2. II kooliaste

4.2.1. Kooliastme õpitulemused

- 3) mõistab, kuidas **demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis**; märkab probleeme koolis, toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat;
- 7) **mõistab inimeste iseärasusi**, teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on **salliv erinevuste suhtes** ja valmis koostööks, oskab vältida ja lahendada konflikte;
- 10) teab, et tal on **õigus saada abi**, ning oskab leida abi ettetulevates elusituatsioonides.

4.3. III kooliaste

4.3.1. Kooliastme õpitulemused

- 1) tunneb **demokraatia toimimise põhimõtteid** ning toob näiteid nende rakendamise kohta; toimib demokraatia põhimõtteid arvestades; on orienteeritud enesearendamisele;
- 3) tunneb ja järgib **inimõigusi**, märkab nende rikkumist ning tegutseb inimõiguste kaitsel; **tunnustab erinevaid inimrühmi võrdselt väärtuslikuna ning käitub sallivalt**;

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus

3.1. Üldalused

3.1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) **mõistab, väärtustab ja kaitseb inimõigusi ja põhivabadusi; austab demokraatia põhimõtteid ja demokraatlikke väärtusi, järgib üldtunnustatud käitumisreegleid, on seaduskuulekas;**
- 3) **austab enda ja teiste inimväärikust, suhtub eelarvamusteta ja lugupidavalt kõigisse inimestesse ning arvestab nende erivajadusi;**

Inimeseõpetuse kursus „Perekonnaõpetus”

4.2. Õpitulemused ja õppesisu

1. Perekond

Õpitulemused:

- 2) **selgitab kooselu ja perekonna vormide mitmekesisust**, analüüsides nende eeliseid ning puudusi;

2. Püsisuhe

Õpitulemused

- 1) kirjeldab **püsisuhte** loomist ja säilimist mõjutavaid tegureid ning tähtsustab positiivseid tundeid ja negatiivsete tunnetega toimetulekut turvalise püsisuhte alusena;
- 2) mõistab **püsisuhtest** tulenevat vastutust ning kirjeldab toimetulekuviise lähisuhete lõppemise korral;
- 4) **selgitab seksuaalsuhete seotust armastusega ning turvalise ja vastastikku rahuldust pakuva seksuaalkäitumise põhimõtteid inimsuhetes;**
- 5) kirjeldab, kuidas mõjutavad ühiskond ja kultuur **suhtumist seksuaalsusesse ning seksuaalsuhetesse.**

3. Abielu

Õpitulemused

- 1) **analüüsib registreeritud ja vabaabielu võimalikke eeliseid ning puudusi;**
- 2) selgitab **abieluga** seonduvate tavade ja kommete tugevdavat ning toetavat mõju inimsuhetele;
- 3) mõistab lähedase sotsiaalse võrgustiku tähtsust **abielu** toetava süsteemina;
- 4) kirjeldab **abielu** perioode ning abieluga kohanemist ja rahulolu mõjutavaid tegureid;
- 5) selgitab **abielusuhtest** tulenevaid õigusi ja kohustusi.

Mida ütlevad Eesti seadused?

Eestis on vastu võetud mitmeid seaduseid, mille eesmärk on tagada, et kõiki inimesi koheldakse võrdselt. Ebavõrdne kohtlemine seksuaalse orientatsiooni tõttu on keelatud mitmete seadustega.

Allpool on toodud kokkuvõtte seadusesätetest, mis kaitsevad homoseksuaalseid inimesi Eestis.

Põhiseadus

§ 12. Kõik on seaduse ees võrdsed. Kedagi ei tohi **diskrimineerida** rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu.

Rahvusliku, rassilise, usulise või poliitilise **vihkamise, vägivalda ja diskrimineerimise õhutamise on seadusega keelatud ja karistatav.** Samuti on seadusega keelatud ja karistatav õhutada vihkamist, vägivalda ja diskrimineerimist ühiskonnakihtide vahel.

§ 13. Igäühel on õigus riigi ja seaduse kaitsele.

Võrdse kohtlemise seadus

§ 1. Seaduse eesmärk ja reguleerimisala

(1) Seaduse eesmärk on tagada isikute **kaitse diskrimineerimise eest** rahvuse (etnilise kuuluvuse), rassi, nahavärvuse, usutunnistuse või veendumuste, vanuse, puude või **seksuaalse sättumuse** alusel.

§ 2. Seaduse kohaldamisala

(2) Isikute diskrimineerimine nende usutunnistuse või veendumuste, vanuse, puude või **seksuaalse sättumuse tõttu on keelatud:**

- 1) **töö** saamise, füüsilisest isikust ettevõtjaks saamise ja kutsealale pääsemise tingimuste kehtestamisel, sealhulgas värbamis- ja valikukriteeriumide kehtestamisel, samuti edutamisel;
- 2) **töö- või teenuste osutamise lepingu sõlmimisel** või ametisse nimetamisel või valimisel, töötingimuste kehtestamisel, korralduste andmisel, töötasustamisel, töö- või teenuste osutamise lepingu lõpetamisel või ülesütlemisel, ametist vabastamisel;
- 3) **kutseõppes**, karjäärinõustamisel, ümber- või täiendusõppe võimaldamisel, praktiliste töökogemuste omandamisel;
- 4) **töötajate või tööandjate ühingusse**, sealhulgas kutseühendusse kuulumisel ning nende organisatsioonide poolt soodustuste andmisel.

Töölepingu seadus

§ 3. Võrdse kohtlemise põhimõte

Tööandja peab tagama töötajate **kaitse diskrimineerimise eest**, järgima võrdse kohtlemise põhimõtet ning edendama võrdõiguslikkust vastavalt võrdse kohtlemise seadusele ja soolise võrdõiguslikkuse seadusele.

Isikuandmete kaitse seadus

§ 4. Isikuandmed

(2) Delikaatsed isikuandmed on:

6) andmed seksuaalelu kohta

Karistuseseadustik

Poliitiliste ja kodanikuõiguste vastased süüteod

Süüteod võrdõiguslikkuse vastu

§ 151. Vaenu õhutamise

(1) Tegevuse eest, millega avalikult on **kutsutud üles vihkamisele, vägivaldale või diskrimineerimisele** seoses rahvuse, rassi, nahavärvi, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, **seksuaalse sättumuse**, poliitiliste veendumuste või varalise või sotsiaalse seisundiga, **kui sellega on põhjustatud oht isiku elule, tervisele või varale**, – karistatakse rahatrahviga kuni kolmsada trahviühikut või arestiga.

(2) Sama teo eest, kui

1) sellega on põhjustatud inimese surm või tekitatud tervisekahjustus või muu raske tagajärg või

2) see on toime pandud isiku poolt, keda on varem karistatud sellise teo eest või

3) see on toime pandud kuritegeliku ühenduse poolt, –

karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

§ 152. Võrdõiguslikkuse rikkumine

(1) Inimese **õiguste ebaseadusliku piiramise või inimesele ebaseaduslike eeliste andmise** eest tema rahvuse, rassi, nahavärvi, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, **seksuaalse sättumuse**, poliitiliste veendumuste, varalise või sotsiaalse seisundi alusel – karistatakse rahatrahviga kuni kolmsada trahviühikut või arestiga.

(2) Sama teo eest, kui see on toime pandud:

1) vähemalt teist korda või

2) kui sellega on tekitatud oluline kahju teise isiku seadusega kaitstud õigustele või huvidele või avalikele huvidele, – karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega.

Avaliku koosoleku seadus

1. peatükk

§ 3. Keelatud avalik koosolek

3) **õhutab vihkamist, vägivalda või diskrimineerimist** rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, **seksuaalse sättumuse**, poliitiliste veendumuste või varalise või sotsiaalse seisundi tõttu

Avaliku teenistuse seadus

§ 361. Õigus võrdsele kohtlemisele

(1) Riigi- ja kohaliku omavalitsuse ametiasutused peavad **tagama isikute kaitse diskrimineerimise eest** ning järgima võrdse kohtlemise põhimõtet vastavalt võrdse kohtlemise seadusele ja soolise võrdõiguslikkuse seadusele.

(2) **Keelatud on teenistuja või teenistusse soovija diskrimineerimine** soo, rahvuse (etnilise kuuluvuse), rassi, nahavärvuse, usutunnistuse või veendumuste, vanuse, puude, **seksuaalse sättumuse**, keeleoskuse, kaitseväeteenistuse kohustuse, perekonnaseisu, perekondlike kohustuste täitmise, sotsiaalse seisundi, teenistujate huvide esindamise või teenistujate ühingusse kuulumise tõttu. Ükskõik missuguse nimetatud tunnuse tõttu diskrimineerimise korral kohaldatakse võrdse kohtlemise seadust või soolise võrdõiguslikkuse seadust.

Lisaks kaitsevad inimesi **Euroopa inimõiguste konventsioon, rahvusvahelise eraõiguse seadus ja Euroopa Liidu kodaniku seadus.**

Euroopa Liidu kodaniku seadus puudutab teiste Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikke, kes tahavad tulla Eestisse elama, ning paneb paika reeglid, mille alusel mõne teise liikmesriigi kodanik saab siia elama asuda.

Rahvusvahelise eraõiguse seadus reguleerib nende kodanike õiguste tunnustamist ja teostamist vastavalt nende päritolumaa õigusele.

Kuna Eesti perekonnaseaduse § 10 lg 1 ütleb, et „Abielu on tühine, kui abielus on samast soost isikud“, siis tekivad probleemid Eestisse elama asuval samasoolistel paaridel, kes on oma kooselu päritolumaal registreerinud. Nende registreeritud kooselu või abielu Eestis ei tunnustata ning neile ei laiene samad õigused nagu teistele abielupaaridele.

Terminid – mis peitub sõnade taga?

Gei

Mees, kes tunneb emotsionaalset ja seksuaalset tõmmet meeste vastu ja eelistab neid partneritena. Vahel kasutatakse seda sõna üldnimetusena nii homoseksuaalsete meeste kui naiste kohta.

Lesbi

Naine, kes tunneb emotsionaalset ja seksuaalset tõmmet naiste vastu ja eelistab neid partneritena.

Bi

Naine või mees, kes tunneb emotsionaalset ja seksuaalset tõmmet nii naiste kui meeste vastu.

LGBT

Lühend, mis tähistab lesbisid, geisid, biseksuaale ja transinimesi.

Hetero

Naine või mees, kes tunneb emotsionaalset ja seksuaalset tõmmet vastassoost inimeste vastu.

Seksuaalne orientatsioon

Seksuaalne eelistus, nt heteroseksuaalsus, homoseksuaalsus, biseksuaalsus.

Homoseksuaalsus

Emotsionaalne ja seksuaalne tõmme samast soost inimeste vastu.

Biseksuaalsus

Emotsionaalne ja seksuaalne tõmme nii meeste kui naiste vastu.

Seejuures ei pruugi need tunded olla mõlema soo vastu võrdväärselt tugevad. Biseksuaalne inimene võib vastu võtta otsuse olla intiimsuhtes vaid ühe kindla soo esindaja või esindajatega, kuid määratleda end sellegi poolest biseksuaalina.

Heteroseksuaalsus

Emotsionaalne ja seksuaalne tõmme vastassoost inimeste vastu.

Kapist välja tulemine

Oma seksuaalse orientatsiooni või sooidentiteedi avalikustamine teistele inimestele. Kapist välja tulemine on LGBT inimeste jaoks oluline sündmus, milleni jõudmine eeldab tavaliselt pikka eneseanalüüsi ning iseenda identiteediga leppimist. Seksuaalsest orientatsioonist või sooidentiteedist rääkimine võib olla väga raske. Kardetakse negatiivset vastukaja, solvanguid või hülgamist lähedaste poolt. Kapist välja tulemine on protsess, mille käigus elatakse läbi erinevaid faase alates eitamisest kuni enesega leppimiseni.

Gay Pride

1969. aastal New Yorgis homode vabastusliikumisest alguse saanud igaaastane üritustesari, mis leiab aset paljudes kohtades maailmas. Üritus juhib tähelepanu homoseksuaalsusega seotud erinevatele probleemidele ja lõpeb enamasti värvika paraadiga.

Homofobia (homovaenulikkus)

Tugev negatiivne tunne, mõnikord ka viha lesbide, geide ja bide suhtes; võib väljenduda nii halvustavas hoiakutes kui vaenulikus või vägivaldses käitumises.

Heteronormatiivsus

Eeldus, et inimesed jagunevad meesteks ja naisteks, kellel on elus selged, looduse poolt antud rollid. Heteronormatiivsuse järgi on heteroseksuaalsus ainus normaalne seksuaalne orientatsioon, mistõttu peetakse normaalseks seksuaalseid ja abielulisi suhteid vaid vastassugupoolega.

Bioloogiline sugu

Sugu, mis on määratud inimese suguelunditega ja märgitud tema passi. Tavaliselt jaguneb kaheks: mees ja naine.

Sotsiaalne sugu

Sugu, mis pole kaasa sündinud, vaid inimestesse sünnist peale sisse kasvatatud koos vastavate ootuste ja eeldustega naiselike või mehelike käitumisnormide suhtes. Näiteks võib tuua soorollid – naised teevad süüa ja kasvatavad lapsi, mehed teevad karjääri; naised on tundlikud ja emotsionaalsed, mehed on karmid ja ratsionaalsed. Sellised soorollid ja -stereotüübid mõjuvad paljudele meestele ja naistele väga piiravalt; nende rikkumine või nendest üleastumine võib ühiskonnas tuua kaasa halvaksapanu.

Sooidentiteet

Inimese enda määratletud ja tajutud sugu; võib olla naine, mees, ei kumbki, midagi nende kahe vahepealset ja nii edasi.

Transsooline

Mees või naine, kelle bioloogiline sugu ja sooidentiteet on omavahel vastuolus ning kes võib soovida jäädavalt muuta oma bioloogilist sugu ja väliseid sootunnuseid, et hakata elama vastassoos rollis. Transsoolised inimesed teevad soovi korral läbi soo korrigeerimise protsessi hormoonteraapia ja kirurgia abil. Soomuutmisele eelneb alati psühholoogiline nõustamine; sellele võivad järgneda soorollijärgsed käitumis- ja suhtluskoolitused.

Transvestiit, ka *cross-dresser*

Mees või naine, kes on rahul oma bioloogilise sooga, samas võtab omaks mõningaid osi vastassugupoole soorollist. Vastassoole omaseid jooni väljendatakse näiteks riietuse või kehakeele kaudu.

Kust tuleb seksuaalne orientatsioon?

Teadlaste hulgas puudub konsensus selle kohta, miks inimesel on heteroseksuaalne, biseksuaalne või homoseksuaalne orientatsioon. Kuigi paljud uuringud on tegelenud geneetiliste ja hormonaalsete põhjuste ning kasvatuslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste mõjude uurimisega, pole ühegi uuringu tulemused lubanud kindlalt väita, et seksuaalne orientatsioon on tingitud just ühest või mitmest mainitud tegurist.

Seetõttu peetakse orientatsiooni paljude eri põhjuste ja mõjude keeruliseks kombinatsiooniks.

Oluline on meeles pidada, et nii hetero, homo- kui biseksuaalsed inimesed ei taju seksuaalset orientatsiooni valikuna, vaid see on osa nende identiteedist.

1973. aastal eemaldas Ameerika Psühhiaatria Assotsiatsioon homoseksuaalsuse „Vaimsete häirete diagnostilisest ja statistilisest käsiraamatust“ (DSM, Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders).

Rahvusvaheline haiguste ja nendega seotud terviseprobleemide statistiline klassifikatsioon **seksuaalset orientatsiooni häirena ei sisalda.**

Lisainfo Sotsiaalministeeriumi kodulehel: <http://www.sm.ee/index.php?id=771>

Homoseksuaalsus pole Eesti Vabariigi ajal olnud kunagi juriidiliselt karistatav. NSVLi kuulumise ajal oli kriminaalkoodeksis §118, mis keelustas meestevahelise seksuaalvahekorra.

Kui Eesti taasiseseisvus, muudeti enne põhiseaduse jõustumist (03.07.1992) ka kriminaalkoodeksit (01.06.1992), kust jäeti välja homoseksualismi käsitlev paragrahv.

Seksuaalse identiteedi kirjeldamine

Tänaseks on uuringud tõestanud, et inimese seksuaalsus ja seksuaalne orientatsioon ei ole tingimata ajas ja ruumis muutumatud.

Sellisest arengust kõneldes viidatakse enamasti neljale autorile, kes on loonud meetodid seksuaalse identiteedi kirjeldamiseks:

- Kinsey skaala
- Kleini seksuaalse orientatsiooni tabel
- Stormsi seksuaalsuse teljestik
- Mitmemõõtmeline seksuaalsuse skaala

Kinsey skaala (The Kinsey Scale)

1948. aastal pakkus Alfred Kinsey välja seitsmepunktilise seksuaalse käitumise skaala:

0 = üksnes heteroseksuaalne

1 = valdavalt heteroseksuaalne, juhuslikult homoseksuaalne

2 = valdavalt heteroseksuaalne, aga rohkem kui juhuslikult homoseksuaalne

3 = võrdselt hetero- ja homoseksuaalne

4 = valdavalt homoseksuaalne, aga rohkem kui juhuslikult heteroseksuaalne
 5 = valdavalt homoseksuaalne, juhuslikult heteroseksuaalne
 6 = üksnes homoseksuaalne

Alfred C. Kinsey küsitles 1940. aastatel ligi 20 000 ameeriklast kahe seitsmepunktise skaala järgi, millega fikseeriti nii seksuaalkäitumine kui erootilised tunded.

48%-l küsitletud meestest oli oma elu jooksul kas või üks homoseksuaalne kontakt. 25%-l meestest oli 16. ja 55. eluaasta vahel mitu homoseksuaalset kontakti, 18%-l oli vähemalt kolme aasta jooksul võrdne arv homo- ja heteroseksuaalseid kontakte, 10% elas eranditult homoseksuaalset elu vähemalt kolme aasta jooksul, 4% aga kogu elu vältel.

Need arvud vapustasid USA-d, sest ilmnis, kui sageli tegelikult homoseksuaalsed suhted ja homoerootilised tunded esinevad. Teiseks tuli välja, et tihti ei ühti inimeste seksuaalkäitumine ja nende erootilised tunded, mis tähendab, et inimene tahab üht, aga teeb teist, kusjuures tema soovid ja käitumine võivad olla elutee eri etappidel erinevad. Ülioluline oli ka tema järeldus, et homo- ja heteroseksuaalsed inimesed pole erinevad olendid, vaid nad kõik on lihtsalt inimesed, kelle hetero/homoseksuaalsuse aste on erinev.

Seetõttu ongi hakatud rääkima orientatsioonist vähem kui püsivast nähtusest, mis ajas ja ruumis ei muutu.

Kleini seksuaalse orientatsiooni tabel (The Klein Sexual Orientation Grid)

Seksuaalse orientatsiooni tabel arendati sooviga mõista paremini inimese seksuaalsuse, emotsioonide ning käitumise mitmekesisust. Klein arvas, et Kinsey skaala oli kasulik teatud tasemeni, kuid oli murelik, sest leidis, et seksuaalne identiteet on palju enam kui see, kellega keegi intiimsuhtes on. Samuti lisas ta ajadimensiooni, tunnustamaks, et seksuaalne identiteet võib muutuda.

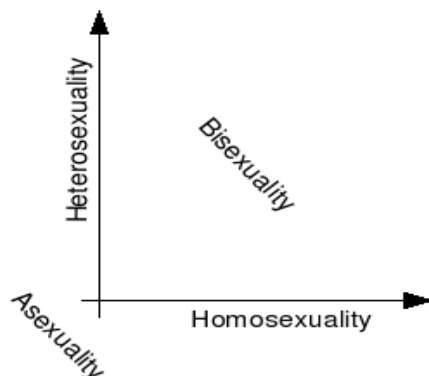
Mida aga Kleini seksuaalse orientatsiooni tabel teeb, on see, et ta avab meie mõtlemise ning paneb loobuma seksuaalse identiteedi kindlatest definitsioonidest. Selle asemel paneb mõtlema seksuaalsest identiteedist kui mitmekihilisest nähtusest.

Omadus	Minevik	Olevik	Ideaal
Seksuaalne külgetõmme			
Seksuaalne käitumine			
Seksuaalsed fantaasiad			
Emotsionaalsed eelistused			
Sotsiaalsed eelistused			
Eneseidentifitseerimine			
Elustiil			

Stormsi seksuaalsuse teljestik (The Storms Sexuality Axis)

Michael Storms uuris seksuaalsust ning erootilisi fantaasiaid ning ta leidis samuti Kinsey skaalast

probleeme. Storm tahtis ka eristada biseksuaalsuse ning aoseksuaalsuse. 1980. aastal pakkus ta välja uue seksuaalsuse skaala, kasutades selleks koordinaatteljestikku:

Teljestik ei ole aga jällegi ideaalne kajastamiseks seksuaalsust ning seda on väga palju kritiseeritud, sest see paigutab aoseksuaalsuse nõ negatiivsesse valikusse ning seejuures veel eristab selle täielikult teistest seksuaalsuse vormidest. On võimalus olla samal ajal aoseksuaalne ning kasutada enda identifitseerimiseks üks kõik millist teist seksuaalset identiteeti ning teljestik seda ei kajasta.

Mitmemõõtmeline seksuaalsuse skaala (The Multidimensional Scale of Sexuality)

Proovimaks võtta arvesse kõiki eelnevaid skaalaid pakkus Larry Kurdek välja mitmemõõtmelise seksuaalsuse skaala. See avaldati 1990. aastal ning see kinnitab mõtet, et inimese seksuaalne orientatsioon võib aja jooksul muutuda.

Lisalugemist:

„Kapiuksed valla. Arutlusi homo-, bi- ja transeksuaalsusest”. MTÜ Eesti Gei Noored, 2010
Igor Kon. „Kuuvalgus koidikul. Omasooarmastuse palged ja maskid”. Kirjastus Ilo, 2004

Seksuaalõiguste deklaratsioon (2008)

Rahvusvaheline Pereplaneerimise Föderatsioon kinnitab, et seksuaalõigused on inimõigused. Seksuaalõigused on seksuaalsusega seotud õiguste kogum, mis lähtub kõigi inimeste õigusest vabadusele, võrdusele, eraelu puutumatusel, autonoomsusele, isikupuutumatusel ja väärikusele.

Seksuaalõigused:

1. Õigus võrdsele kohtlemisele, võrdsele kaitsele seaduste ees ning õigus olla vaba igasugusest soolistest ja seksuaalsest diskrimineerimisest

Kõik isikud on sündinud vabana ja võrdsena nii eneseväärikuselt kui õigustelt ja neil peab olema sool või seksuaalsusel põhineva diskrimineerimise vastu võrdne kaitse seaduse ees.

2. Õigus osaleda ühiskonnaelus olenemata soost või seksuaalsusest

Kõigil isikutel on õigus keskkonnale, mis võimaldab aktiivset, vaba ja mõtestatud osalemist ning panustamist era-, majanduslikku, sotsiaalsesse ja poliitilistesse ellu kohalikul, riiklikul, piirkondlikul ja rahvusvahelisel tasandil ning mille realiseerimist võimaldavad inimõigused ja põhivabadused.

3. Õigus elule, isikuvabadusele, turvalisusele ja kehalisele terviklikkusele

Kõigil isikutel on õigus elule ja isikuvabadusele, õigus mitte olla piinamise või julma, ebainimliku või alandava kohtlemise ohver eriti tingituna soost, vanusest, sugupoolel rajanevast identiteedist, seksuaalsest orientatsioonist, perekonnaseisust, tegelikust või oletatavast seksuaalsest taustast ja käitumisest või HIV/AIDS seisundist ning neil on õigus väljendada oma seksuaalsust vabana vägivallast või sunnist.

4. Õigus eraelu puutumatusel

Ükski isik ei tohi olla eraelu, perekonna, kodu, dokumentide või kirjavahetuse omavolilise häirimise objektiks, mis on eeltingimuseks seksuaalse autonoomia kasutamiseks.

5. Õigus isikuvabadusele ja tunnustamisele seaduse ees

Kõigil isikutel on õigus olla tunnustatud seaduse ees ja vabalt otsustada oma seksuaalsuse üle, valida seksuaalpartnereid, kogeda täielikult oma seksuaalset potentsiaali ja naudingut samal ajal silmas pidades teiste inimeste õigusi, laste puhul nende arenevaid võimeid.

6. Õigus mõtte-, arvamus- ja väljendusvabadusele, ühinemisõigusele

Kõigil isikutel on ilma meelevaldse sekkumise või piiranguteta õigus mõtte-, arvamus- ja väljendusvabadusele seksuaalsust, seksuaalset suundumust, soolist identiteeti ja seksuaalõigusi puudutavates küsimustes, mille aluseks võivad olla domineerivad kultuurilised arusaamad, poliitiline ideoloogia või avalik kord, kehtivad moraalinormid, rahva tervist või avalikku julgeolekut puudutavad diskrimineerivad arvamused.

7. Õigus tervisele ja teaduse arengust tulenevatele hüvedele

Kõigil isikutel on õigus kõrgeimale füüsilise ja vaimse tervise standardile, sealhulgas seda mõjutavatele teguritele ning preventiivsetele tervishoiuteenustele, et vältida, diagnoosida ja ravida kõiki seksuaaleluga seotud probleeme ja häireid.

8. Õigus haridusele ja teabele

Kõigil isikutel on ilma diskrimineerimiseta õigus haridusele ja teabele, sealhulgas ammendavale seksuaalharidusele ja teabele, et teostada kodanikuõigusi ning osaleda võrdsena eraelus, avalikus ja

poliitilises sektoris.

9. Õigus otsustada, kas abielluda või mitte, õigus planeerida ja luua perekonda ning õigus otsustada kas ja millal saada lapsi

Kõigil isikutel on õigus valida, kas abielluda või mitte, kas planeerida ja rajada peret või mitte, kas ja millal saada lapsi ning otsustada vabalt ja vastutustundlikult oma laste arvu ja nende sündimise aja üle keskkonnas, kus seadused ja poliitika tunnustavad peremudelite mitmekesisust, kaasa arvatud mudelid, mis ei ole määratletud põlvnemise või abieluga.

10. Õigus esitada arupärimine ja saada hüvitist

Kõigil isikutel on õigus tõhusatele, adekvaatsele, kättesaadavatele ja sobivatele hariduslikele, seadusandlikele, kohtulikele ning muudele meetmetele, et tagada ja nõuda neilt, kelle kohustuste hulka kuulub seksuaalõiguste toetamine, oleksid nende ees täiel määral aruandekohustuslikud. Nende hulka kuulub võimalus jälgida seksuaalõiguste ellurakendamist ja seksuaalõiguste rikkumise korral juurdepääsu selle kõrvaldamise vahenditele, sh juurdepääs täielikule heastamisele restitutsiooni, kompensatsiooni, rehabilitatsiooni, hüvitamise, mittekordumise tagamise ja muude vahendite näol.

Allikas: Rahvusvaheline Pereplaneerimise Föderatsioon, <http://www.ippf.org>

Mida peab teadma LGB noorte kohta?

1. Kõige levinum iga, mil noored oma homo- või biseksuaalsest orientatsioonist teadlikuks saavad, on 12.
2. Kõige levinum iga, mil noored oma homo- või biseksuaalsust teise inimesega jagavad, on 17 – keskmiselt 5 aastat pärast endas selgusele jõudmist.
3. Keskmiselt on igas klassis (30 õpilast) **1-2 LGB õpilast**.
4. **Enam kui pooli LGB õpilasi** on kaasõpilaste poolt halvustatud; **40%** on ähvardatud. Halvustatakse ja ähvardatakse vahetult suheldes, Interneti vahendusel (kirjad, suhtluskanalid) ja telefoni teel.
5. **Veerandit LGB õpilastest** on kaasõpilaste poolt füüsiliselt ähvardatud, sh ähvardused peksta anda, tappa, asjad ära võtta jm.
6. **Üks viiest LGB õpilasest** on koolist puudunud kartuses saada viga oma seksuaalse identiteedi tõttu.
7. **5 % LGB õpilastest** jätaavad kooli pooleli seoses sellega, kuidas neid nende seksuaalse identiteedi tõttu koheldakse.
8. **LGB noorte hulgas** on enesetappude sooritamise protsent oluliselt kõrgem kui teiste noorte hulgas. Samuti esineb rohkem enesevigastamist. Esimene enesetapukatse tehakse keskmiselt 17-aastaselt, esimene enesevigastamine keskmiselt 16-aastaselt.
9. **Viiest õpetajast neli** on teadlikud homovaenulikust halvustamisest ja ähvardamisest. Kümnest õpetajast üheksa toovad asjakohaste eeskirjade ja juhendite puudumise takistuseks teemaga tegelemisel.
10. Koolides, mis on selgelt väljendanud, et homovaenulik halvustamine ja kiusamine on vale, on LGB noortel 60 % suurem tõenäosus kiusamisega mitte kokku puutuda.

Allikas: GLEN (Gay and Lesbian Equality Network, Iirimaa)

LGB noorte tajutud probleemid

- halvustamine ja mõnitamine koolis, kogukonnas ja mujal, ka kodus
- isolatsiooni jäämine, üksindus
- negatiivsed hoiakud
- seksuaalsuse ja peremudelite kitsas käsitlus koolis (inimeseõpetus, perekonnaõpetus, ühiskonnaõpetus), mis ei hõlma LGB noori
- ebaturvaline koolikeskkond
- hirm tõrjumise ees
- „kapist välja tulemine“ ja sellega kaasnevad hirmud
- hirm perekonnale rääkida
- sõprade toetuse puudus
- madal enesehinnang negatiivsete hoiakute ja hinnangute tõttu ühiskonnas nende seksuaalse identiteedi kohta
- alkoholi ja mõnuainete kuritarvitamine, mis võib sageli olla „abivahendiks“ madala enesehinnangu ja pingeliste igapäevaolukordadega hakkama saamisel
- internaliseeritud homofobia
- depressioon
- diskrimineerimine
- müüdid ja stereotüübid

Allikas: „More Than a Phase. A resource guide for the inclusion of young lesbian, gay, bisexual and transgender learners”. Pobal – Supporting Communities (Iirimaa)

Mida LGB noored näevad lahendustena?

LGB noored soovivad järgmiseid põhimõtteid ja tegevusi inimestele, kes töötavad haridusametites selle nimel, et sealne keskkond oleks turvaline, kaasav ja hooliv:

- pidage meeles, et kõik inimesed pole heteroseksuaalsed ja kõikide laste/noorte vanemad ei ole heteroseksuaalsed
- olge mõistev noorte tunnete suhtes – võtke neid tõsiselt, ärge tehke pealiskaudseid nalju, olge avatud ja ärge vihjake, et „see on vaid lühiajaline faas”
- näidake LGB inimesi ka positiivses valguses, ärge rääkige neist vaid kui probleemist
- rääkige seksuaalsest orientatsioonist, inimõigustest, demokraatiast ja sallivusest vastavates ainetundides (inimeseõpetus, perekonnaõpetus, ühiskonnaõpetus; samuti kirjanduses, ajaloos, keeletundides jm)
- suhetest rääkides öelge julgelt, et osadele inimestele meeldivad nendega samast soost inimesed; ärge piirduge alati vaid mehe-naise suhtest rääkimisega
- tehke kättesaadavaks info turvalise seksuaalkäitumise kohta
- tegelege homovaenuliku käitumisega (mõnitamine, halvustamine, kiusamine, vägivald) – väljendage oma toetust LGB noortele, täiendage koolikiusamise ennetamiseks mõeldud dokumente (kooli kodukord) viidetega LGB noortele ja homovaenulikule kiusamisele
- eneses kahtlemise ja „kapist välja tulemise“ protsessid on keerulised ja nõuavad inimeselt vaprust – arvestage seda, kui selliste olukordadega kokku puutute
- jagage infot ja materjale LGB noorte ja samasooliste suhete kohta kõikidele noortele – nii ei pea keegi info saamiseks ennast LGB noorena identifitseerima
- arvestage sellega, et kui te räägite LGB teemadel tunnis, siis võib tekkida vaenulikke kommentaare – olge selleks valmis ja reageerige
- jälgige, et religiooni ei kasutataks ära ettekäändena LGB noorte isolatsiooni jätmisel või nendesse halvustavalt suhtumisel
- püüdke leida LGB noortele võimalus üksteist koolis üles leida (nt paljudes USA koolides on eraldi grupid, mille eesmärk on toetada LGB noori; sageli osalevad neis gruppides heteroseksuaalsed noored)
- kaaluge võimalust kutsuda kooli kohalike geiorganisatsioonide esindajad rääkima
- osalege koolitustel, mis aitavad tõsta teadlikkust LGB, inimõiguste ja sallivuse teemadel

Allikas: „More Than a Phase. A resource guide for the inclusion of young lesbian, gay, bisexual and transgender learners”. Pobal – Supporting Communities (Iirimaa)

Lisalugemist: Gay-Straight Alliance Network, <http://gsanetwork.org>

Millised lahendused on kasutusel mujal riikides?

1. Strateegiate väljatöötamine

LGB teemad ja homovaenulik kiusamine tuleb konkreetselt ja selgelt kooli kodukorras välja tuua, sest uuringud on näidanud, et see vähendab koolis homovaenulikku koolikiusamist. Samuti tuleb kaaluda, kas on vajalik luua spetsiaalne juhis koolikiusamise ennetamiseks ja kiusamijuhtumitega tegelemiseks.

1) analüüs – olemasolevate dokumentide (kodukord, arengukava, koolitusplaan õpetajatele jm koolis toimuvat reguleerivad dokumendid) analüüs koolikiusamise vaatenurgast (kas homovaenulik koolikiusamine on eraldi välja toodud).

2) dokumentide täiendamine

- homovaenulik käitumine tuleb välja tuua koos näidete ja sobimatu keelekasutusega
- homovaenulik koolikiusamine tuleb selgelt välja tuua kui sobimatu käitumisviis
- tuleb anda homovaenuliku kiusamise definitsioon:

Homovaenulik kiusamine on kiusamine, mida põhjustab kellegi sallimatus või hirm selle kaasõpilase tegeliku või näilise lesbi-, gei- või biidentiteedi tõttu, kellele kiusamine on suunatud.

3) teatamissüsteemi väljatöötamine

- kõik koolikiusamise, sh homovaenuliku koolikiusamise juhtumid tuleb jäädvustada, et kool saaks hinnata oma tegevust koolikiusamisega tegelemisel ning vajadusel muuta ja täiendada kehtivaid tegevuskavasid ja käitumisviise

Samuti tuleb jälgida, et õppekava ja ainekavasid täidetak, mis puudutab seksuaalsuse ja eri peremudelite tutvustamist.

2. Valmisolek eri olukordadeks

Võib juhtuda, et koolis otsustab mõni õpilane „kapist välja tulla“ või tuleb tema seksuaalne identiteet muul moel ilmsiks. Sellises olukorras võib õpilane vajada kooli tuge.

Tasub mõelda näiteks küsimustele:

- õpilastele pakutava toetuse tase ja tüüp
- mehhanismid õpilastele kiusamise olukorra jaoks (kuidas ja kellele teatada, mida edasi teha)
- tuleks mõelda ka anonüümse teatamise võimaluse loomise peale (kodulehe kaudu)
- infojagamine õpilastele

Konkreetselt:

- määrake kindlaks ressursid ja tugi: infovoldikud geiorganisatsioonide kohta, kelle poole noor võiks pöörduda
- määrake kindlaks inimesed, kellest võib õpilasele abi olla: klassijuhataja, sotsiaaltöötaja, psühholoog, sotsiaalpedagoog, mõni kaasõpilane
- pidage nõu noortega – kuidas nad tahaksid, et kool nende „kapist väljatulemise“ korral käituks

- nõustage kooli töötajad sobivate käitumisviiside osas. Kui õpilane räägib koolitöötajale, et tal on tekkinud enda seksuaalse identiteediga seoses küsimusi ning ta arvab, et ta võib olla lesbi, gei või bi, siis näidake valmisolekut õpilane ära kuulata, pakkuge talle tuge info näol ning vältige eeldusi, nagu oleks see vaid lühiajaline faas või on õpilane liiga noor, et sellist avastust teha.
- veenduge, et kooli kodukorda tutvustatakse pidevalt kõikidele töötajatele ja õpilastele, et kiusamist puudutavad punktid oleksid selged ja arusaadavad. Kodukorrale tuleks viidata ka asjakohastes ainetundides, näidates ära, kuidas kooli kodukord toetab õpetatavaid aineid ja nende omandamist.

3. Klassi keskkonna ja õpisisu parandamine

Õpetajatel on vaja tuge LGB õpilaste toetamisel. Suureks abiks on ülekooliline algatus, mille tulemusena võetakse kasutusele nulltolerants halvustavate sõnade kasutamise suhtes kogu koolis.

Tuleb jälgida, et riiklik õppekava ja ainekavade sisu ja nõudmisi täidetakse koolis ja ainetundides. Vajadusel korraldada õpetajatele täiendkoolitusi; kutsuda kooli külalisesinejaid, kes aitaks õppekava täita.

Keelekasutus

- pidage alati meeles, et teie klassis ja kollektiivis võib olla LGB inimesi. Hea on väljendada ennast nii, et keegi ei tunneks ennast kõrvalejäetuna. Näiteks:
 - „see kehtib kõigi kohta sõltumata nende seksuaalsest orientatsioonist“
 - „enamik inimesi tunneb tõmmet vastassoost inimeste vastu, kuid mõned inimesed tunnevad tõmmet nendega samast soost inimeste vastu“
 - kasutage sõnu „lesbi“, „gei“ ja „bi“; vältige sõna „homo“ või „homoseksuaal“
 - kui räägite kellegi kodusest olukorrast, siis pidage meeles, et peremudeleid on väga mitmekesiseid: üksikvanemaga pered, bioloogilise ema-isaga pered, adoptiivanematega pered, samasooliste vanematega pered, vanavanematega pered. Kõigil lastel ei ole kodus ema-isa ning seda tuleks ka nendega kõneldes meeles pidada. Võib viidata üldistavalt „vanematele“.
- näidake üles lugupidamist erinevate peremudelite vastu
- vältige soopõhiseid üldistusi, näiteks „jalgpall on poiste mäng“, „mehed ei nuta“ või „tüdrukud ei oska matemaatikat“
- vältige sõnade „pruut“, „peigmees“, „boyfriend“, „girlfriend“ jms kasutamist, sest sellega eeldate midagi inimese kohta. Turvaline on kasutada sõnu „partner“ või „kaaslane“.
- **kõige olulisem on meeles pidada, et te ei eeldaks, et kõik teie õpilased või kolleegid on heteroseksuaalsed.**

Klassi tuleb kutsuda külalisesinejaid, kes aitaks tõsta õpilaste teadlikkust sellest, kuidas keel/sõnad mõjuvad, et vältida halvustamist ja mõnitamist.

4. Personali võimekuse parandamine

Nõupidamised kooli töötajatega on heaks platvormiks, kus arutada LGB õpilaste küsimust ja seda, kuidas kool neid õpilasi toetab ning kuidas kool homovaenuliku halvustamisega hakkama saab.

Enamik töötajatest ootavad ja vajavad professionaalseid koolitusi homovaenuliku koolikiusamisega

tegelemiseks ja LGB õpilaste toetamiseks.

Õpetajad vajavad ka tuge ainekavade koostamisel ja elluviimisel, et neis oleks esindatud mitmekesisus ja need seisaksid kõikide inimeste väärkuse eest. Inimese- ja perekonnaõpetus, ühiskonnaõpetus, aga ka kirjandus ja ajalugu peaksid endas väljendama inimeste ja ühiskonna mitmekesisust.

Töötajaid, kes teema vastu huvi tunnevad, tuleb julgustada sellega põhjalikumalt tegelema.

5. Strateegiate elluviimine

Kutsuge kokku väike **tiim koolitöötajatest**, kes soovivad homovaenuliku koolikiusamisega lähemalt tegelda. Tiimi ülesandeks võiks olla töötada välja tegevuskava, millega tagada seksuaalse orientatsiooni ja LGB õpilaste kaasamine kõikidesse kooli strateegiatesse ja tegevustesse.

Info LGB noorte ja teemade kohta peab olema kättesaadav raamatukogus, koolipsühholoogi (sotsiaaltöötaja, sotsiaalpedagoogi) juures:

- infovoldikud
- spetsiaalne kirjandus LGB teemade kohta
- plakatid
- ilukirjandus

Koolis peavad olema **juhised**, kuidas õpilased saavad koolikiusamisest (halvustavate sõnade kasutamine, ahistamine, mõnitamine, ähvardamine, füüsiline vägivald) **teada anda**.

LGB teemadega tegelemiseks on soovitatav kaasata **lapsevanemaid ja õpilaskogusid**.

- lapsevanematele tuleks korraldada koolikiusamise teemaline seminar (koolitus, vestlusring), mille raames käsitleda konkreetselt ja selgelt ka homovaenulikku kiusamist.

Koostöös õpilatega võiks korraldada:

- koolikiusamise vastane nädal/päev, kus käsitletak ka homovaenulikku kiusamist

Kooli töötajad saavad igapäevaselt teha järgmist:

1) Tunnustage

- olla teadlik, et teie koolis on LGB noori
- pidada meeles, et tõenäoliselt on teie klassis LGB noori
- mainida LGB noori ja teemasid, kus see on asjakohane

2) Toetage

- parim, mida te saate teha, on keelata igasugune homovaenulik kiusamine mis tahes olukorras. Kohelge homovaenulikku kiusamist, nagu te kohtleksite mis tahes teist kiusamist.
- kontrollige, kas kooli kodukord sisaldab selget viidet homovaenuliku kiusamise vältimiseks. Vajadusel kaaluge eraldi koolikiusamise ennetamiseks mõeldud strateegia ja tegevuskava väljatöötamist; see peaks sisaldama ka selget viidet LGB teemadele.
- tehke ettepanek, et teie koolis hakataks jäädvustama kiusamisjuhtumeid, sealhulgas homovaenulikku kiusamist. Mõelge järele, milline süsteem aitaks noortel kõige lihtsamalt ja

valutumalt kiusamisest teada anda.

- julgustage kooli jagama teavet LGB teemade ja teenuste kohta (voldikud, raamatud, info geiorganisatsioonide kohta Eestis)
- julgustage õpilasi vajadusel abi otsima. Andke selgelt märku, et olete õpilaste jaoks olemas, kui neil on vaja teiega rääkida.

3) Olge positiivne

- olge eeskujuks. Näidake, et te austate lesbisid, geisid ja bisid, kui see teema teie tunnis või mõne vestluses kerkib
- kasutage uudislugusid või sündmuseid, mille abil anda edasi väarikaid sõnumeid lesbide, geide ja bide kohta (näiteks kui on käimas mõni sallivust suurenemise poole püüdlev kampaania)
- püüdke vältida stereotüüpide kordamist ja julgustage kriitilist mõtlemist ning arutelusid erinevuste, mitmekesisuse ja eelarvamust teemal.

4) Olge julge!

- vaadake endale otsa – kas te eeldate, et kõik noored, keda te õpetate, ja ka teie kolleegid, on heteroseksuaalsed?
- sekkuge, kui teie ümber olevad inimesed kasutavad sõnu nagu „gei“ või „lesbi“ halvustavalt. Samuti sekkuge, kui kasutatakse sõna „pede“ – vajadusel selgitage, mida see sõna tähendab, ning tehke selgeks, et see sõna võib alati kellelegi haiget teha.
- kutsuge üles oma kolleegi tegelema homovaenuliku kiusamisega. Tõstatage teema näiteks õppenõukogus.
- paluge, et kool tagaks töötajatele vajalikud koolitused seksuaalse orientatsiooni, võrdse kohtlemise, diskrimineerimise ja sallivuse teemal.

Allikad: GLEN, IGLYO

Tunnustav uurimine – meetod juhtumite lahendamiseks

Tunnustav uurimine (*Appreciative Inquiry*) on meetod, millega keskendutakse sellele, mis organisatsioonis on hästi, millised ressursid ja võimalused on olemas, mis on olukorda kaasatud inimeste tugevused.

- 1) **kaardistada** (*discover*), mis süsteemid koolis juba töötavad
 - mis töötab hästi ja on ennast koolis tõestanud selliste olukordade lahendamisel
 - kes toimib hästi, kes on selliseid olukordi hästi lahendanud ja kuidas ta seda on teinud
- 2) **unistada** (*dream*), missugune võiks koolis süsteem selliste olukordade jaoks olla
 - milline oleks ideaalne süsteem selliste olukordadega toimetulemiseks – unista julgelt
- 3) **kavandada** (*design*) tegevused ja protsessid
 - mida ideaalist tegelikkuses ellu viia – mis on prioriteetne ja tuleks kohe ära teha
 - kellele võiks toetuda
 - milline abi ja ressursid on kättesaadavad (koolis, väljapool kooli)
- 4) **ellu viia** (*deliver*)
 - kuidas hinnata, et eesmärk on saavutatud ja süsteem toimib
 - mis on teistmoodi
 - kas muutust on võimalik mõõta, näha, tunda
 - mis järgmisena juhtub

Lisainfo: <http://appreciativeinquiry.case.edu/uploads/whatisai.pdf>

Juhtumid igapäevaelust

Juhtum 1

7. klassis on vahetund. Õpetaja istub oma laua taga ja täidab e-kooli.

Klassiruumi ühte nurka on kogunenud väike seltskond poisse. Üks poiss, Sander, on teistest veidi eraldi, norutab pisut omaette ja loeb midagi. Äkitselt pöörab seltskond poisse oma tähelepanu omaette istuvale poisile. Valjuhäälselt uuritakse, millega poiss tegeleb ja mida ta loeb. Poiss tõmbub endasse ega ütle suurt midagi. Ülejäänud poisid lähenevad tema lauale, üks neist ütleb: „Hea pede sa ikka oled, loed siin nagu mingi plika!“ Kõik hakkavad naerma ja mitu poissi kordab: „Pede-pede!“

Mida peaks õpetaja selles olukorras ette võtma?

Juhtum 2

10. klassis saadakse teada, et Laurale meeldivad tüdrukud. Avalikult talle eriti midagi ei öelda, aga vaikselt hakkavad kõik temast eemale hoidma. Klassiruumis temaga ei suhelda, tihti on Laura ükski. Ühel päeval enne kehalise kasvatuses tundi toimub klassis tüdrukute vahel sosistamine, millesse Laura ei ole kaasatud. Kui vahetunni ajal minnakse riietusruumidesse, et kehalise kasvatuses tunniks riided ära vahetada, siis äkitselt pöörduvad tüdrukud Laura poole – nemad ei ole nõus koos Lauraga riideid vahetama. Laurale tuleb see väga ootamatult. Ta läheb riietusruumist välja ning ootab, kuni kõik on riided vahetanud. Seejärel läheb ja vahetab ise riided ära, jäädes tundi hiljaks, sest teised tüdrukud olid riietusruumis kuni kellahelinani. Samuti saab ta õpetajalt riielda, et ta tundi hiljaks jääb. Sama olukord tekib pärast kehalise kasvatuses tundi.

See jätkub mõnda aega, Laura vahetab riideid pärast teisi tüdrukuid, kõigi vahel on suur pinge ja Laura on väga õnnetu.

Ühel päeval läheb Laura klassijuhataja juurde ja räägib ära, mis toimub.

Mismoodi peaks klassijuhataja edasi käituma?

Juhtum 3

Vanemad otsivad oma pojale kooli. Kasvatases on nad lähtunud humanistlikest ning kirstlikest vaadetest. Nad teavad üht kooli, mis esindab seda maailmavaadet, ja uurivad nad esimesena selle kooli kodulehte. Sealt leiavad lapsevanemad pedagoogilise kontseptsiooni, mida lugedes jäävad peatuma lausel: „... kuidas üles ehitada kooli ühiskonnas, kus on fetiseeritud hedonistlik eluhoiak, pealesurutud tarbimine, homoseksualism jne...“.

Vanemad on väga üllatunud, et homoseksuaalsus on kõrvutatud hedonismi ja tarbimismaaniga, justkui oleks tegemist samasuguse kaasaegse ühiskonna teatava pahega. Kuna nende perekond suhtleb eelarvamusteta igasuguste inimestega ja nende sõprade hulgas on ka geisid-lesbisid, siis tekitab selline kontseptsioon kahtluseid. Vanemad kardavad, et nende lapsest võib sellises keskkonnas kasvada sallimatu noor, samuti mõtleavad nad võimaluse peale, et nende endi poeg võib kunagi geiks osutada.

Millistest põhimõtetest ja dokumentidest peaks kooli missioon, visioon, arengukava ja muud põhidokumentid lähtuma?

Juhtum 4

9. klassi füüsikatunni teemaks on elektrostaatika, kus õpetamist alustatakse sellest, et samanimelised laengud tõukuvad ning erinimelised tõmbuvad. Õpetaja on otsustanud tuua elulisi näiteid ning toob järgneva analoogi: „See on nagu inimestegi seas, kus naine ja mees tõmbuvad – nad on ju erinevad. Pole mõeldav, et mees ja mees või naine ja naine tõmbuksid.“ Klassis järgneb sellele heakskiitev naer ning tõdemus: „Jah, ega nad siis mingid peded ole.“

Klassis istub aga Kalev, kes on viimasel ajal aru saanud, et tunneb tõmmet poiste vastu. Kalev tunneb ennast selles situatsiooni väga kehvasti ning teeb järelduse, et ta ei saa seda tunnet kellelegi avaldada. Alates sellest tunnist talle füüsika enam ei meeldi.

Kuidas sellist olukorda vältida?

Juhtum 5

Pärast koolipäeva tuleb Astrid koju ja on endast väljas ning õnnetu. Vanemad uurivad, mis siis koolis juhtus. Tüdruk on varasemalt vanematele tunnistanud, et talle meeldivad tüdrukud ning seega tunneb Astrid, et saab vanematega sellel teemal rääkida. Nimelt oli ta tänast perekonnaõpetuse tundi väga oodanud, sest teemaks pidid olema erinevad peremudelid. Tunnis polnud aga üldse käsitletud samasooliste vanematega perekondi. Samuti oli tund lõpetatud mõttega, et parim viis täiskasvanueas suhte märkimiseks on abielu. Astrid oli tõstatanud küsimuse, et kõik ei saa ju abielluda. Selle peale oli õpetaja vihastanud ning palunud tundi mitte segada ning provotseerida.

Kuidas selles olukorras lapsevanemad peaksid käituma?

Juhtum 6

8. klassi matemaatikatunnis tekib õpetaja ja ühe poisi vahel seoses tegemata kodutööga väike sõnavahetus, mille tulemusena tulevad poisil pisarad silma. Klassikaaslased näevad seda ja paar tükki hüüab halvustavalt: „Hull naine oled ikka, mis sa pillid!“ Õpetaja läheb tunniga edasi. Vahetunnis tõstatavad klassikaaslased uuesti tunnis toimunud olukorra, uurides: „No mis sa seal nii nutma hakkasid?“ Poiss ei oska sellele suurt midagi vastata, tunneb ennast halvasti, vaatab maha, tahab olukorrast pääseda.

Kahe nädala pärast tekib sarnane olukord eesti keele tunnis, kui sama poiss kutsutakse klassi ette luuletust lugema. Tal läheb luuletus meelest ning ta vaatab maha. Tagarea tüdrukud hüüavad: „Näe, Kaarel hakkab kohe jälle nutma! Täitsa pede on ikka!“ Eesti keele õpetaja ütleb, et nii ei ole ilus öelda ja saadab poisi oma koha peale tagasi.

Edaspidi ongi poiss „pede“ sildi külge saanud, mida alati kasutatakse, kui poiss ennast ebakindlalt tunneb. Poisi ebakindlus üha suureneb ja süveneb. Õpetajad märkavad, et poiss on liimist lahti.

Mida kool peaks ette võtma?

Meetodid

Hea uudis ja halb uudis

Ülevaade: aktiivõppe meetod, mis võimaldab õpilastel näha mingi nähtuse nii positiivseid kui negatiivseid külgi.

Vahendid: ei ole vaja

Ajakulu: 5-10 min

Protseduur:

Klass jaotatakse kahte gruppi. Mõlemad grupid käsitlevad ühte ja sama nähtust, mille õpetaja ette annab, nt „Häire koolimajas“. Üks grupp näeb selles nähtuses häid külgi, teine halbu külgi.

Mõlemad rühmad valivad esindaja, kes pärast väikest arutlust kannab grupi arvamuse teistele ette.

1. Esimene grupp alustab näiteks nii: „Halb uudis on see, et koolimaja neljandal korrusel on tulekahju.“
2. Teine rühm vastab nt nii: „Hea uudis on see, et tulekahju ei ole meie korrusel.“
3. Esimene: „Halb uudis on see, et neljandal korrusel toimub õppetöö.“
4. Teine: „Hea uudis on see, et reaalselt tulekahju tegelikult ei ole. Tegemist on õppejäirega.“
5. Esimene: „Halb uudis on see, et õppehäire näitas õpilaste madalat valmisolekut tegutseda tulekahju korral.“
6. Teine: „Hea uudis on see, et see madal valmisolek tuli ilmsiks õppehäire mitte tegeliku tulekahju ajal.“ Jne

Kommentaariid:

Harjutust on hea kasutada siis, kui kavatsetakse hakata mingitele probleemidele lahendusi leidma. Harjutus häälestab õpilasi nägema nähtuste erinevaid külgi, nii positiivseid kui negatiivseid. Edasiste diskussioonide käigus on hea viidata selle läbitud ülesande ajal saadud kogemusele, et situatsioonis saab eristada nii häid kui halbu külgi ning olukorrast täieliku pildi saamiseks tuleb analüüsida mõlemaid.

Allikas: T. Salumaa, M. Talvik, A. Saarniit (2006) Aktiivõppe meetodid II – kohandanud Maret Ney (MTÜ EGN)

Robotid

Ülevaade: aktiivõppe meetod, mis võimaldab tunnetada olukorda, kui inimesel on kontroll teise inimese üle või ta sõltub ise kellegi kontrollist.

Vahendid: ruum, kus on palju mööblit või takistusi – nt tavaline klassiruum

Ajakulu: 30 min

Protseduur:

1. Õpilased moodustavad paarid, üks neist on A ja teine B. Õpetaja selgitab, et A hakkab kontrollima B-d, kes on robot.
2. Esmalt peab robot matkima kolme minuti jooksul võimalikult täpselt kontrollija liigutusi.
3. Järgnevalt peab robot täitma kõiki kontrollija korraldusi 3-5 minutit.

4. Seejärel vahetavad õpilased kohad ja eelnevad tegevused korduvad.
5. Peale harjutuse sooritamist toimub diskussioon selle üle, kuidas osalised tundsid ennast nii roboti kui kontrollija rollis. Arutleda tuleks ka selle üle, kuidas inimene peaks toimima olukorras, kui tema käes on võim.

Kommentaariid:

Harjutust on hea kasutada siis, kui klassis/grupis on ilmnenu, et liidriks on saanud õpilane, kes kasutab oma võimu ära. Harjutus sobib sissejuhatuseks konkreetse probleemi käsitlemiseks või ka ennetuseks. Oluline on diskussioon ning selle juhtimine, samuti tuleks tähele panna, et harjutuse kestel ei hakataks oma võimu liigselt ära kasutama ning sundima teisi tegema tegevusi, mis on arusaadavalt vastumeelsed. Selle vastu aitab hästi lühema aja andmine.

Allikas: T. Salumaa, M. Talvik, A. Saarniit (2006) Aktiivõppe meetodid II – kohandanud Maret Ney (MTÜ EGN)

Klassikultuur

Ülevaade: aktiivõppe meetod, mis võimaldab kujundada suures grupis ühist arusaama küsimustes, kus see veel puudub. Selline küsimus võib näiteks olla: milline on meie klassikultuur?

Vahendid: igale õpilasele 5 töölehte

Ajakulu: 45 minutit

Protseduur:

1. Õpetaja annab igale õpilasele 5 töölehte ning palub neil 7 minuti jooksul täita üks nendest individuaalselt.
2. Seejärel otsib iga õpilane endale paarilise. Esmalt võrreldakse individuaalselt täidetud töölehti ning seejärel võtavad mõlemad uued töölehed ning täidetakse need töölehed ühiselt, püüdes jõuda ühisele seisukohale. Kui mõnes küsimuses jäävadki erinevad arvamused, siis ka see on lubatud. Aega on selleks 7 minutit.
3. Kui paarides on töö lõpetatud, otsitakse teine paar ning nüüd püütakse ühine arvamus kujundada neljakesi. Edasi toimub sama protseduur kaheksakesi, kuueteistkümnekesi ning kogu klassiga.
4. Järgneb diskussioon:
 - a. Kas kõik klassikaaslased näevad klassikultuuri ühtemoodi? Millised peamised erinevused?
 - b. Mida õpiti üksteiselt, arutades oma klassikultuuri üle?
 - c. Kas see arutelu muutis ka enda ettekujutust oma klassikultuurist? Kui jah, siis millises osas?

KLASSIKULTUURI tööleht

Lõpetage järgnevad laused kolme erineva lõpuga.

1. Meie klassis võib igaüks ...

2. Meie klassis tunneb end igäüks ...
3. Meie klassis ei tohi ...
4. Meie klassis peab ...
5. Meie klassis ei ole soovitatav ...
6. Meie klassis häirib mind ...
7. Meie klassi nähakse väljastpoolt ...
8. Selleks, et olla meie klassis edukas ...
9. Meie klassi tunnuslause võiks olla ...

Kommentaariid:

Kultuuri üks võimalikke mõisteid – kultuur on viis, kuidas me siin asju ajame. Käsitleda võib nii suhtlemiskultuuri kui ka mingit konkreetsemat probleemilahenduskultuuri. Samuti võib töölehel ära muuta lause algused, vastavalt hetkel aktuaalsetele küsimustele klassis/grupis.

Allikas: T. Salumaa, M. Talvik, A. Saarniit (2006) Aktiivõppe meetodid – kohandanud Maret Ney (MTÜ EGN)

Mina / mina mitte mäng

Ülevaade: Kogeda erinevaid kihistusi enamuse või vähemuse hulka kuulumisel. Leida grupis sarnasusi ja erinevusi

Vahendid: hulk kes-küsimusi (näiteks: Kes on vähemalt kord elus suitsetanud? Kes on bussis jänest sõitnud? Kes on kunagi tüdrukut või naist suudelnud? Kes on kunagi poissi või meest suudelnud? Kes tunneb isiklikult mõnda lesbilist tüdrukut/naist või geist poissi/meest? Kes läheks lesbide kohvikusse? Kes läheks geide ööklubisse? ja muid taolisi küsimusi, mis puutuvad armastusse, partnerlusse ja seksuaalsusesse. Alustuseks võiksid aga olla vägagi neutraalsed küsimused. lisaks vaja kahte lehte, ühele kirjutatud MINA, teisele MINA MITTE.

Ajakulu: 30 minutit

Protseduur:

1. Toa kahest vastasseinast on üks tähistatud paberilehega, millel on vastusevariant „mina”, ja teine paberilehega, millel on vastusevariant „mina mitte”.
2. Osalejad kõnnivad läbi toa ning neile esitatakse küsimusi.

3. Osalejatel palutakse valida pool „mina” või „mina mitte”, isegi siis, kui seda on raske teha. Noortel palutakse harjutuse ajal mitte rääkida ega kommenteerida. Ülesande mõte on pigem konkreetsele küsimustele vastamisest tekkinud olukorra ning inimeste jagunemise tajumises. Jagunenud kahte gruppi saab iga osaleja vaadata, kes on vastaspoolel ja tema kõrval ning pöörab tähelepanu enda tunnetele. Seejärel kõnnivad kõik toas ringi, kuni küsitakse järgmine küsimus.
4. Oluline märkus: õpilastel peaks lubama valetada, mis tähendab, et kedagi ei sunnita küsimusele vastates tõde välja ütleva. Seetõttu peaks viimane küsimus olema: „Kes on selle mängu jooksul vähemalt korra valetanud?”
5. Pärast küsimusi peaks toimuma rühmadiskussioon, kus arutatakse osalejate tundeid harjutuse ajal, kas nad märkasid midagi või tundsid mingil hetkel hämmeldust jne.

Kommentaariid:

Selle harjutuse käigus saavad noored kogeda nende lesbide, geide ja biseksuaalide olukorda, kes on sunnitud olulist osa oma elust varjama. Viimast küsimust võib julgustada vastama Mina, sest selliste küsimustega ei saagi eeldada, et kõik tõtt räägiksid.

Allikas: „*Different in More Ways Than One*” – kohandanud Maret Ney (MTÜ EGN)

Jaansonid, Jansonid ja Janssonid

Ülevaade: aktiivõppe meetod, mis võimaldab näha, et perekonna kontseptsioon võib võtta erinevaid kujusid.

Vahendid: identiteedi kaardid

Ajakulu: 30 min

Protseduur:

1. Lastele võib selgitada, et on hulk sarnaselt kõlavate nimedega perekondi nt Jaansonid, Jaansenid, Jansenid jne. Üks mis on ühine on see, et kõikides peredes on aga ühesugune pereliikmete arv. Iga noor saab kaardi, kuhu on kirjutatud identiteet nt Jaansonite isa. Identiteet jäetakse meelde ning kaart antakse ära.
2. Märkuande kõlades peavad pereliikmed üksteist üles leidma ning perekonnafoto tarbeks poseerima. Iga pere demonstreerib oma asendit ja suhteid teiste ees; teiste perede liikmed püüavad ära arvata, kes on peres kes.
3. Seejärel viiakse läbi harjutuse teine faas. Võetakse osalejate teadmata kasutusele teine pakk kaarte. Mõnes peres on nüüd teistsugune kombinatsioon: ühes peres on nüüd kaks ema või kaks isa, teised on ainult ühe vanemaga pered, kolmandasse võib kaasata pereliikme endise armsama.
4. Võimalikud küsimused järgneva rühmatööks: Milline oli sinu reaktsioon, kui said teada, et sinu peres on kaks ema või kaks isa? Kas sa tead kedagi, kes elab kahe ema või isaga? Mis on perekond? Mis on sinu jaoks perekonna puhul oluline? Milliseid erinevaid kooselu viise sa tead? Mida on selleks vaja, et sa end koduselt tunneksid? Kuidas sa ise soovid tulevikus elada?

Kommentaariid:

Teises ringis võivad õpilased esialgu ärritada, kui nad arvavad, et õpetaja tegi identiteetidega vea

(„te panite ühte rühma liiga palju emasid”). Võite neile öelda, et see oligi nii kavandatud.

1. Variant kaartidest

Jaansonite isa	Jansonite ema	Janssonite ema	Jansenite ema
Jaansonite ema	Jansonite isa	Janssonite isa	Jansenite isa
Jaansonite tütar	Jansonite tütar	Janssonite vanaema	Jansenite poeg
Jaansonite poeg	Jansonite tütar	Janssonite vanaisa	Jansenite poeg
Jaansonite vanaema	Jansonite poeg	Janssonite tütar	Jansenite poeg

2. Variant kaartidest

Jaansonite isa	Jansonite ema	Janssonite ema	Jansenite ema
Jaansonite isa	Jansonite ema	Janssonite isa	Jansenite isa
Jaansonite tütar	Jansonite tütar	Janssonite isa eksnaine	Jansenite poeg
Jaansonite poeg	Jansonite tütar	Janssonite vanaisa	Jansenite poeg
Jaansonite vanaema	Jansonite poeg	Janssonite tütar	Jansenite poja pruut

Allikas: „*Different in More Ways Than One*” – kohandanud Maret Ney (MTÜ EGN)

Kes on ees?

Ülevaade: aktiivõppe meetod, mis võimaldab anda noortele võimalus kogeda otsest diskrimineerimist ning arutleda selle üle.

Vahendid: ei ole vaja

Ajakulu: 30 min

Protseduur:

1. Õpetaja räägib õpilastele, et viimaste teadusavastuste kohaselt on intelligentsust määravad geenid seotud silmade värvusega. Seetõttu peaksid kõik õpilased kohad ära vahetama nii, et pruunide silmadega lapsed istuksid klassis eespool. Teised peavad istuma tagapool. Kui pole võimalik istumist muuta, võib anda pruunisilmsetele teatud privileegid, nt arvutit kasutada, mis teistel ei ole lubatud.
2. Kui noored on kohad ära vahetanud, paluge neil kirja panna, mis on nende arvates selle harjutuse põhjus.
3. Pärast vastuste ettelugemist peaks arutelu tegelema eelarvamuste põhjustega. Miks me jagame inimesi näiteks valgeteks ja mustadeks, heteroteks ja homodeks, kristlasteks ja juutideks, kõhnadeks ja paksudeks, poisteks ja tüdrukuteks? Mis on selliste kategooriate mõte? Milliseid tagajärgi võib kategoriseerimine kaasa tuua? Kas ja milline on kategoriseerimise kasu? Kes ja millist kasu kategoriseerimisest saab? Seejärel küsige noortelt näiteid, kuidas neid endid on diskrimineeritud või kuidas nad ise on kedagi diskrimineerinud. Keda nende meelest Eestis diskrimineeritakse ja kuidas? Harjutuse analüüsis küsige noortelt, kuidas nad ennast harjutuse käigus tundsid ja mida nad sellest õppisid.

Kommentaariid: Õpetaja võib seda harjutust kasutada vestluse sissejuhatamiseks erinevate ideoloogiate, nagu natsionalism, rassism või homofobia üle arutlemiseks. Sõltuvalt debati kulgemisest on võimalik selgitada diskrimineerimise ja homofobia olemust ning osutada, et inimesed ei ole erinevat liiki, on ainult üks inimliik – homo sapiens. Me oleme kõik ühesugused,

välja arvata erinevused naha- või silmavärvis, seksuaalses orientatsioonis jmt. Kui kõikidel õpilastel juhtuvad olema pruunid silmad, võib selle tunnuse asendada millegi muuga, mille järgi lapsi eristada, näiteks kasv (pikk/lühike), juuksed (lokkis/sirged) jne.

Allikas: kohandatud „Discovering Diversity”, algallikas Hedi Friedi harjutuses „Pruunisilmsed istuvad ees” teosest „Lessons learned from the Holocaust”.

Kuhu Eestis abi saamiseks pöörduda?

MTÜ Eesti Gei Noored

- seisab vaba ja tolerantse ühiskonna eest, kus kõigil, olenemata nende seksuaalsest orientatsioonist või sooidentiteedist, on võimalus saada tööd, luua perekond ning elada turvalist igapäevaelu.
- koordineerib OMA keskuse tööd
- www.egn.ee

Seksuaalvähemuste infokeskus – OMA keskus

- LGBT (lesbi, gei, bi, trans) inimestele ja kõigile teistele, kes vajavad infot seksuaalvähemuste kohta Eestis.
- Keskuses on Eesti põhjalikem raamatukogu LGBT teemade kohta.
- www.omakeskus.ee

MTÜ Seksuaalvähemuste Kaitse Ühing

- tegeleb LGBT kogukonna õiguste eest seismisega ja nende kaitsmisega (ka kohtus)
- teeb lobitööd valitsusasutustes ja kohtub ministeeriumitöötajatega, et neid informeerida LGBT kogukonna probleemidest ja vajakajäämistest
- www.seky.ee

Geikristlaste Kogu

- homoseksuaalseid kristlasi liitev kiriklikult ja poliitiliselt sõltumatu mittetulunduslik ühendus
- seksuaalvähemustele võrdse kohtlemise taotlemine ja võrdsete võimaluste tagamine ühiskonnas ning usulistest ühendustest
- <http://gei.kristlased.ee>

MTÜ Gendy

- toetab alternatiivse sooidentiteediga Eesti inimesi ja nende lähedasi
- e-post: ngo.gendy@yahoo.com

Eesti Inimõiguste Keskus

- edendab inimõiguste kaitset Eestis ja mujal
- pakub ka võrdse kohtlemise alast tasuta nõustamist
- <http://humanrights.ee>

Võrdse kohtlemise ja soolise võrdõiguslikkuse volinik

- sõltumatu ja erapooletu asjatundja, kes jälgib soolise võrdõiguslikkuse seaduse ja võrdse kohtlemise seaduse nõuete täitmist.
- <http://www.svv.ee>

Eesti Seksuaaltervise Liit

- pühendunud kõikide inimeste, sealhulgas haavatavate gruppide, seksuaal- ja reproduktiivtervise ning seksuaalõiguste edendamisele, reproduktiiv- ja seksuaaltervisealase informatsiooni ja kvaliteetsete teenuste kättesaadavusse tagamisele Eestis.
- korraldavad seksuaaltervise- ja käitumise teemalisi koolitusi
- www.estl.ee

Eesti HIV-positiivsete Võrgustik

- toetab HIV-positiivseid inimesi Eestis, jagab infot ja nõustab
- www.ehpv.ee

Lasteombudsman Indrek Teder

- laste õiguste kaitse ja edendamine
- <http://lasteombudsman.ee>

Lastekaitse Liit

- aitab kaasa lapse õiguste tagamisele ja lapsesõbraliku ühiskonna kujundamisele
- <http://www.lastekaitseliit.ee>

Allikad

„Kapiuksed valla. Arutlusi homo-, bi- ja transeksuaalsusest”. MTÜ Eesti Gei Noored, 2010

David L. Cooperrider, Diana Whitney. „A Positive Revolution in Change: Appreciative Inquiry“. [<http://appreciativeinquiry.case.edu/uploads/whatisai.pdf>]

Igor Kon. „Kuuvalgus koidikul. Omasooarmastuse palged ja maskid”. Kirjastus Ilo, 2004

„More Than a Phase. A resource guide for the inclusion of young lesbian, gay, bisexual and transgender learners”. Pobal – Supporting Communities (Iirimaa)

Rahvusvaheline haiguste ja nendega seotud terviseprobleemide statistiline klassifikatsioon [<http://www.sm.ee/index.php?id=771>]

Rahvusvaheline Pereplaneerimise Föderatsioon, <http://www.ippf.org>

Gay and Lesbian Equality Network (GLEN, Iirimaa), <http://www.glen.ie>

International lesbian, gay, bisexual, transgender, queer youth & student organisation (IGLYO), <http://www.iglyo.com>

Koolitajate kontaktid

Helen Talalaev

helen@egn.ee

5649 9330

Maret Ney

maret@egn.ee

5645 7789

MTÜ Eesti Gei Noored

www.egn.ee

Seksuaalvähemuste infokeskus – OMA keskus

www.omakeskus.ee

Koolituse rahastaja – Avatud Eesti Fond

www.oef.org.ee